

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора

Миронця Сергія Миколайовича на дисертаційну роботу

Українця Василя Мирославовича

«Розвиток стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю

053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертації. Збройна агресія «рф» проти України поставила нові вимоги до питання особистісно-професійної готовності військовослужбовців, які виконують ключову роль у забезпеченні безпеки держави, від яких вимагається не лише високий рівень підготовки, фахові знання й практичні навички, а й високий рівень стресостійкості, постійне вдосконалення особистісних якостей, внутрішньої мотивації та психологічної готовності до виконання бойових завдань в екстремальних умовах бойового напруження.

Актуальність досліджуваної проблеми значно зростає через тривалість військового протистояння, збільшенням навантажень на військовослужбовців, накопиченої втоми через неможливості своєчасної ротації тощо. За таких умов, як слушно зазначає автор «... яким би технологічно розвиненим не ставало українське військо, ключовим носієм бойових спроможностей залишаються Сухопутні війська Збройних Сил України, відіграючи вирішальну роль у стримуванні та протидії російській агресії»

У контексті обставин, що склалися, доцільність питання розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів, яку здобувач визначає як індивідуальну здатність протистояти негативним стрес-чинникам оборонного бою, зумовлену комплексом вроджених і набутих індивідуально-психологічних властивостей військовослужбовця і перебігу в нього психічних процесів виходить на передній план.

Тому на наше переконання обрана тема дослідження Українця В.М. «Розвиток стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою» є своєчасною та актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертацію виконано відповідно до плану наукової та науково-технічної діяльності Національного університету оборони України у межах науково-дослідних робіт «Обґрунтування доцільного варіанта побудови системи психологічного забезпечення військ (сил) Збройних Сил України з урахуванням досвіду збройних сил провідних країн – членів НАТО» (державний реєстраційний номер – 0122U200865) та «Психологічна готовність військовослужбовців Збройних Сил України до наступальних дій» (державний реєстраційний номер – 0124U001482).

Тему дисертації затверджено вченою радою Національного університету оборони України (протокол № 9 від 31 жовтня 2022 року).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні психологічних особливостей розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

Об'єкт і предмет дослідження є логічно узгодженими та коректно сформульованими. Відповідно *об'єктом* дослідження визначено стресостійкість особистості у професійній діяльності.

Предмет дослідження – психологічні особливості розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

Визначені дисертантом методологічні, теоретичні та методичні підходи повною мірою забезпечили розв'язання поставлених завдань дослідження і, відповідно, досягнення поставленої мети.

Наукова новизна отриманих результатів.

Вперше:

обґрунтовано психологічні особливості розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою;

розроблено та апробовано авторську методику «Оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою»;

з'ясовано та емпірично доведено взаємозв'язок між результативністю виконання бойових завдань військовослужбовців і їх психофізіологічним станом, рефлексивністю і проблемно-орієнтованою копінг-стратегією поведінки;

з'ясовано механізми зниження показників ситуативної тривожності військовослужбовців шляхом застосування рефреймінгових прийомів;

доведено взаємозв'язок між віковими характеристиками військовослужбовців, що діють в бойових умовах та показниками їх мотиваційно-ціннісної сфери;

удосконалено класифікацію психологічних чинників оборонного бою, які впливають на стресостійкість військовослужбовців механізованих підрозділів;

набули подальшого розвитку:

вчення про стресостійкість військовослужбовців механізованих підрозділів та її значущість для виконання завдань в умовах ведення оборонного бою;

комплекс вправ і технік у межах програми розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у впровадженні основних його результатів у практику психологічного забезпечення військових частин (підрозділів) Сухопутних військ ЗС України, а саме: авторської методики – для визначення рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих

підрозділів та інших родів військ, залучених до підготовки до ведення оборонного бою; програми розвитку стресостійкості – у практичне використання командирами, офіцерами структур психологічної підтримки персоналу, комплексу розроблених вправ і технік (повністю або частково) – під час проведення цільової психологічної підготовки в системі індивідуальної та колективної підготовки Збройних Сил України. Зазначені результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі Національного університету оборони України в ході проведення навчальних занять зі слухачами, які здобувають другий рівень освіти «магістр» за спеціальностями «Організація морально-психологічного забезпечення військ (сил)», Кб «Забезпечення військ (сил)» у межах навчальної дисципліни «Психологія управління військами», а також з ад'юнктами, які здобувають вищу освіту за спеціальністю С-4 «Психологія» у межах навчальної дисципліни «Психологія діяльності в особливих умовах», слухачами курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації, слухачами Військового інституту Київського національного університету ім. Т. Шевченка, які здобувають другий рівень освіти «магістр» та навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу за спеціальністю С-4 «Психологія», слухачами Національної академії Сухопутних військ, які здобувають перший рівень освіти «бакалавр» за спеціальністю «Морально-психологічне забезпечення у підрозділах, на кораблях (за видами Збройних сил)».

Результати дисертаційної праці впроваджено у загальну систему психологічної підготовки військовослужбовців механізованих підрозділів Сухопутних військ ЗС України та практичну діяльність офіцерів структур психологічної підтримки персоналу (акти впровадження № 569 від 31 січня 2024 року, № 1188 від 07 лютого 2024 року, № 909/1266 від 24 січня 2025 року, № 5260 від 18 вересня 2025 року, № 55392 від 23 вересня 2025 року, № 63505 від 22 вересня 2025 року; № 37326/1 від 30 вересня 2025 року).

Повнота публікацій. Результати дослідження опубліковані у 18 наукових працях (із них 4 – у співавторстві), серед яких: 7 статей – у виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України як фахові у галузі психології, 11 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях, семінарах та круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (233 найменування, із них 30 – іноземними мовами), 10 додатків на 68 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 272 сторінки, із них основного тексту – 164 сторінки. Дисертація містить 42 таблиці і 4 рисунки.

Оформлення дисертації. Мова та стиль подачі отриманих результатів дисертаційного дослідження відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 р.

Робота виконана з дотриманням правил академічної доброчесності. Усі публікації автора пройшли відповідне рецензування. Посилання на публікації інших авторів та власні праці автора мають коректні посилання відповідно до вимог ДСТУ 8302:2015.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність загалом. У вступі дисертаційного дослідження чітко окреслено науковий апарат роботи: актуальність досліджуваної проблеми, мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, зв'язок з науковою темою, в межах якої було виконане дослідження.

У *першому розділі* «Теоретичні основи стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою» здійснено порівняльний аналіз наукових підходів до проблеми подолання стресу, проаналізовано основні структурні компоненти стресостійкості та особливості їх розвитку у військовослужбовців механізованих підрозділів. Схарактеризовано аналіз структурних компонентів стресостійкості та особливості їх розвитку у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою, та визначені найбільш значимі серед їх структури саме для військовослужбовців сухопутних підрозділів.

У *другому розділі* «Емпіричне дослідження структурних компонентів стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів» автором розкрито теоретичні та методичні засади дослідження психологічних особливостей розвитку стресостійкості, а також представлено результати емпіричного аналізу структурних компонентів стресостійкості (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-інтелектуального, емоційно-вольового, поведінкового) військовослужбовців механізованих підрозділів в умовах ведення оборонного бою. Наведено результати апробації авторської методики «Оцінювання рівня стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою». На особливу увагу заслуговує представлена автором на стор. 135 рис. 2.4. Модель розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованого підрозділу до ведення оборонного бою, яка спрощує загальне уявлення про конструкти наукового підходу автора в розв'язанні одного з головних завдань роботи.

У *третьому розділі* «Програма розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою» презентовано зміст та обґрунтування програми розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою. Проаналізовано та інтерпретовано результати впровадження програми та підтверджено результати. Емпіричної перевірки результативності тренінгової програми розвитку стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

Загальні висновки відповідають поставленим у роботі завданням, містять основні результати дисертаційного дослідження, свідчать про отримані дисертанткою наукові і практичні результати.

Підсумовуючи загальне враження від представленої на рецензування роботи, варто відзначити, що рукопис дисертації досить ґрунтовно опрацьований з точки зору орфографічного, стилістичного та семантичного тексту, його технічної редакції, а технічні огріхи в подачі результатів дослідження у тексті зведені до мінімуму, що характеризує високий рівень набутих компетенцій у здобувача з точки зору формування наукового звіту за результатами дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих результатів дослідження В.М. Українця, вважаємо за доцільне відмітити низку дискусійних положень щодо змісту роботи, а також висловити окремі зауваження та побажання.

1. Саме дослідження тільки б виграло, якби дисертант в актуальності теми вказав на її зв'язок з державними Програмами, актами та стратегіями відповідно до реалій сьогодення, зокрема її відповідності до вимог Стратегії національної безпеки України, що затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 тощо.

2. На погляд опонента мета дослідження задекларована автором дещо звужена, оскільки окрім зазначених теоретичного обґрунтування та емпіричного дослідження психологічних особливостей розвитку стресостійкості у досліджуваних респондентів, автором розроблені структурно-функціональна модель та Програма розвитку стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою.

3. У вступі дисертанту окрім практичного значення роботи, варто було б зазначити й теоретичне значення дослідження, оскільки саме перший розділ дослідження «Теоретичні основи стресостійкості військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою» дозволив здійснити дисертанту порівняльний та критичний аналіз феномену стресу та стресостійкості у психологічній науці.

Також на сторінці 79 автор наводить власне визначення стресостійкості військовослужбовця механізованого підрозділу, яке інтерпретується, як «індивідуальна властивість організму, яка має багаторівневу детермінацію та залежить від характеристик бойової (екстремальної) ситуації».

4. Висновки до третього розділу п. 3, та загальні висновки п.7 мали б більш переконливий характер, якби автор їх доповнив не тільки переліком статистичних методів дослідження, а й наведенням найбільш вагомих статистичних результатів, що засвідчують ефективність впровадженої авторської

програми під час участі у тренінгу.

Однак зазначені зауваження та побажання не зменшують загального позитивного враження від дисертаційної роботи, не знижують наукової цінності викладених у ній наукових результатів, здебільшого мають рекомендаційний характер та загалом не впливають на високу оцінку теоретико-емпіричного дослідження.

ВИСНОВОК:

Дисертаційна робота Українця Василя Мирославовича «Розвиток стресостійкості у військовослужбовців механізованих підрозділів до ведення оборонного бою», є завершеною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання. Робота відповідає вимогам Порядку з присудження наукового ступня доктора філософії, що введений в дію Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р.), вимогам наказу МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а її автор Українець Василь Мирославович заслуговує здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри психології

Державного торговельно-економічного університету,

доктор психологічних наук, професор

Сергій МИРОНЕЦЬ

